

נישואים בצדק ובמשפט

”מרכז צדק לנשים“ מציע לאמץ את מודל
”קידושין על תנאי“ בדרך לפתרון בעיית העגונות

רבקה לוביץ

טבעו בים, קפצו ממגדל תאומים בוער (ואין גופה), או אינם כשירים פיזית או נפשית לתת גט לנשותיהם.

2. תודעה של שותפות ללא קניין - פתרון טוב ינטרל את המרכיב של ”קניין“ בקידושין וייתן מענה לבעיה התודעתית של צעירים במאה ה-21, שאינם מעוניינים, ולו רק באופן העקרוני, להשתית את יחסיהם הזוגיים על רעיון ה”קניין“.

3. שינוי ביחסי הכוחות - פתרון טוב ינטרל את כוחו של הסרבן בכך שיוציא את הכוח מידי הבלעדיות של הבעל, וייתן יותר כוח לצד המבקש את הגירושין (או לכל הפחות לבית הדין).

הפתרון צריך להיות כזה שמערב את הציבור ומאפשר לו לקחת יותר אחריות על הנושא, ולא להיות תלוי לפתחם של גדולי התורה ופוסקי הדור

קידום פתרון כלשהו יצליח רק אם יתקיימו בו שני התנאים הבאים: ראשית, השינוי צריך להיות המינימלי ביותר שאפשר לעשות כדי להשיג תוצאות רצויות, כדי שלא לערער את יציבות הדת וחיי המשפחה. שנית, הפתרון צריך להיות כזה שמערב את הציבור ומאפשר לו לקחת יותר אחריות לנושא, ולא להיות תלוי לפתחם של גדולי התורה ופוסקי הדור. זאת מתוך הבנה שגדולי הדור והפוסקים אינם מתכוונים, כנראה, להתקין תקנות חדשות ונועזות בעניין עגונות בשנים הקרובות.

בשנים האחרונות הועלו כמה פתרונות. הרב שלמה ריסקין, רבה של אפרת, פרופ' ברכיהו ליפשיץ מתחום המשפט העברי וזהבה פישר מ”קולך” מקדמים הצעה לתקן תקנה בכנסת

לאחרונה ניסח ארגון ”מרכז צדק לנשים“ מסמך המכונה ”שטר לנישואין בצדק ובמשפט“, שעליו בני הזוג אמורים לחתום לפני נישואיהם, בנוסף לחתימה על הסכם קדם נישואין למניעת סרבנות, ומטרתו למנוע את בעיית העגונות על כל צורותיה. קידום השטר נבע מתחושה שהדיינים ופוסקי הדור אינם נותנים את דעתם מספיק למניעת בעיית העגונות, וכי הסכמי קדם-הנישואים למניעת סרבנות, ככל שהם חשובים ומועילים, אינם מהווים פתרון מלא לבעיית העגונות - בראש ובראשונה משום שהסכמים למניעת סרבנות בנויים על תמריץ כספי שמשמש כזרז לצד הסרבן, אולם אין בהם כדי לבטל או לפרק ממש את נישואי הצדדים. כלומר: אם הבעל (או הצד הסרבן) עומד בסירובו לתת גט – אין כל דרך לפרק את הנישואים. שנית, ואולי זה העיקר - משום שההסכמים המוצעים מונעים סרבנות גט, ואין בכוחם למנוע בעיות של עגונות קלאסית, כשהבעל אינו בנמצא או אינו כשיר לתת גט.

במרכז צדק לנשים נשקלו כמה כיווני פעולה ורעיונות שראינו בכל אחד מהם אופציה הולמת לפתרון הבעיה. ננסה לפרוש כאן בפניכם את העקרונות שאמורים להיות בבסיס הסכם (או השטר) כדי שיהיה רצוי ומקובל, נציין את החסרונות ואת היתרונות של פתרונות שונים ונסביר מדוע בחרנו לנסח ולקדם את ה”שטר לנישואין בצדק ובמשפט“.

יסודות חשובים בפתרון שאנו מציעות:

1. כוללניות - פתרון טוב ייתן מענה לכל המצבים האפשריים של עגונות. כלומר: לא יהיה בו כדי לפתור רק את בעייתן של נשים המבקשות להתגרש בלא עילה הלכתית, אלא יהיה בו גם כדי לפתור את בעייתן של נשים שבעליהן נעלמו,

הכותבת היא טוענת רבנית; עובדת בארגון ”מרכז צדק לנשים“ וחברה בארגון ”קולך“

שאינן בה "קידושין", והיא אינה מצריכה גט. זהו פתרון מצוין משום שהוא כוללני, ויש בו מענה לבעיה התודעתית של הקניין, אולם נראה שהציבור אינו בשל לשינוי הגדול שמבקש פלדמן להכניס בעצם טקס הנישואים.

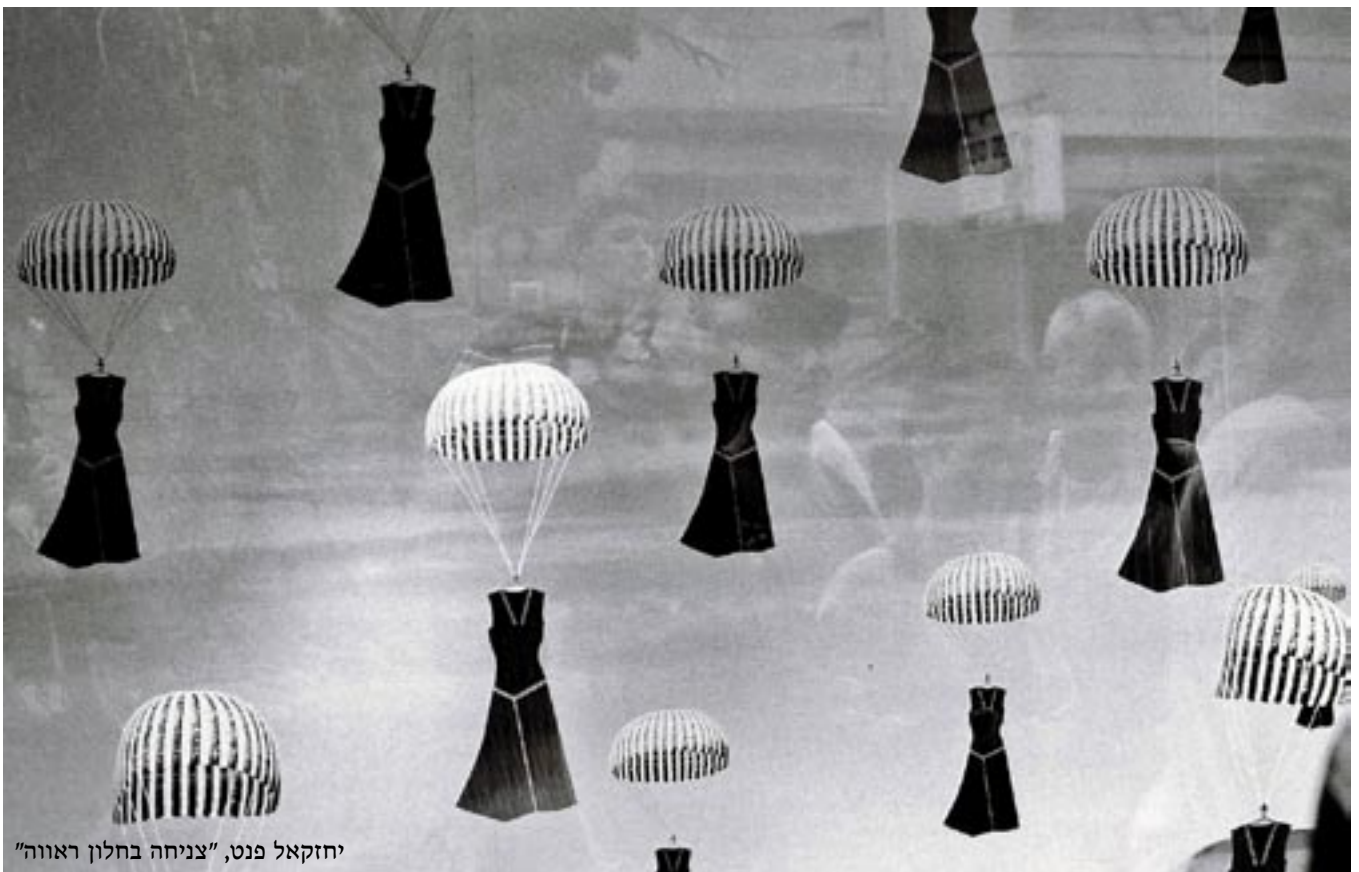
ההצעה של הרב אליעזר ברקוביץ לערוך "קידושין על תנאי" נראית כפתרון טוב משתי סיבות: ראשית, משום שהתנאי שייאמר בשעת הקידושין יכול לכלול את כל המצבים הבעייתיים שנשים עגונות נתונות בהם; שנית, משום שהתנאי יתייחס הן למצבים שבהם הבעל מסרב לתת גט ואין עילה מספקת לגירושין, והן למצבים שבהם הבעל לא יכול לתת גט מכל סיבה שהיא – פיזית או נפשית. כך האישה תוכל לצאת מכל מצב של נישואים שאינם רצויים לה, בין שהבעל בנמצא ומסרב לתת לה גט, ובין שהבעל אינו בנמצא.

אמנם בפתרון הזה אין תשובה מלאה לבעיה התודעתית של ה"קניין", אבל יש בו בוודאי כדי לפתור את תחושת האין אונים של נשים החוששות להיכנס למסגרת שאין ממנה מוצא. נוסף על כך, בפועל האישה יכולה לבטל את הנישואים בעזרת

שתיחשב ל"תקנת הצבור" להפקיע למפרע את כסף הקידושין של אדם שאינו מציית לפסק דין לחיוב גט (ראו עמ' 23) הצעתם להפקיע את הקידושין במצבים שבהם הבעל "עשה שלא כהוגן" היא הצעה טובה, אולם היא עתידה לפתור רק את בעיית הסרבנות, ומימושה יהיה תלוי אך ורק בהחלטות של בית הדין.

הצעה לפתרון מקרים של עגינות וסרבנות קשה באמצעות פסיקה שהקידושין היו "מקח טעות", כפי שעושה בית דינו של הרב עמנואל רקמן בארצות הברית, היא הצעה טובה, אולם על פניו נראה שהיא מתאימה רק לנשים שסבלו סבל רב מבעליהן, ולא ברור אם היא תוכל לתת מענה לנשים שבעליהן אינם כשירים לתת גט, או לנשים שאין להן עילה הלכתית לגירושין והן בכל זאת מבקשות להיפרד מן הבעל. נוסף לכך, כמו בהצעת ההפקעה – היישום שלו נעשה אך ורק בבית הדין הרבני.

הרב פרופ' מאיר שמחה פלדבלום הציע לוותר על "הקניין" ולומר "הרי את מיוחדת לי", ובכך ליצור זוגיות מסוג אחר

יחזקאל פנט, "צניחה בחלון ראווה"

את כל מי שרואה את המסמך ואת חתימתו להיות שליח או עד לגט. משמעות הדבר היא שהאישה תוכל להוציא לפועל את הגט של עצמה על פי בחירתה.

”הפקעת קידושין“: הבעל מצהיר שהוא מקבל עליו את הרבנים שמפקיעים קידושין במקרה שהאישה דורשת גט והוא מסרב לתת לה גט לאחר שעברו 15 חודשים.

אנו ב”מרכז צדק לנשים” שמחות על שהיה מי שהקדים אותנו בחיפוש פתרון כולל לכל מצבי העגינות, ואף קם וחיבר נוסח של הסכם שכולל גם את הרעיון של ”קידושין על תנאי“, שממילא היה נראה לנו כפתרון המוצלח ביותר. משום כך ביקשנו לאמץ את המסמך ולקדם אותו. המרכז תירגם את המסמך של הרב ברויד ואף קיבל את אישורו לתרגום. הרב ברויד הכניס שינויים במסמך מאז הופעת המאמר שלו ב”עדה“, והוא עתיד לפרסם מאמר המסביר בפרוטרוט את הבסיס ההלכתי להצעתו, ולצרף מסמך מתוקן ומעודכן יותר. אנו עומדות בקשר עם הרב ברויד ומקוות לתרגם במהרה את המסמך המעודכן שלו.

לאחר שלמדנו את המסמך העדפנו לחבר הסכם חד יותר מבחינה משפטית ו”ידידותי” יותר מבחינת השפה. כינינו אותו ”שטר לנישואין בצדק ובמשפט“. לשם הבהרה ייאמר שאף על פי שניסינו לנסח את השטר על פי אמות המידה של הרב ברויד, לא קיבלנו את הסכמתו ואת אישורו לשטר שלנו. לפיכך יובהר כי הרב ברויד אינו עומד מאחורי ”שטר לנישואין בצדק ובמשפט“, אלא אך ורק מאחורי הנוסח שלו ל”מסמך שלושה חלקים“, וגם עליו הוא עדיין לא ממליץ (לפי הבנתנו) הלכה למעשה. גם השטר שלנו עתיד עוד לעבור שינויים בהתאם להערות ולתגובות שאנו מקבלים מאנשים הלומדים אותו.

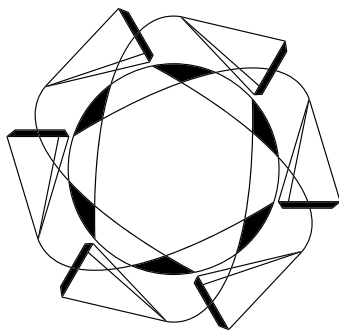
התנאי, וממילא הקניין אינו קניין מלא כך התנאי משאיר כוח רב בידי האישה, והוא מצריך שינוי קטן יחסית בטקס הנישואים.

”הפקעת קידושין“: הבעל מצהיר שהוא מקבל עליו את הרבנים שמפקיעים קידושין במקרה שהאישה דורשת גט והוא מסרב לתת לה גט לאחר שעברו 15 חודשים

בעודנו מתלבטות ב”מרכז צדק לנשים” בעניין אימוץ הפתרון של קידושין על תנאי, ראינו את מאמרו של הרב מייקל ברויד, דיין בארצות הברית ופרופ’ למשפטים באוניברסיטת אמורי שבאטלנטה, בגיליון 4:2 של כתב העת ”עדה“ משנת 2004. הרב ברויד הציג שם מסמך שהוא מכנה: ”מסמך שלושה חלקים (שלא להלכה)“. מסמך זה, שנכתב במקורו באנגלית, כולל שלושה מרכיבים: תנאי בקידושין, מינוי שליח לגט משעת הקידושין, והפקעה.

”תנאי בקידושין“: הרב ברויד מציע לערוך קידושין שיהיו תקפים רק כל זמן שבני הזוג חיים יחד 15 חודשים ברציפות. אם בני הזוג מפסיקים מכל סיבה שהיא לחיות יחד, אם בעקבות צו הרחקה שהוציאה האישה לבעל, אם מאחר שהאישה עזבה את הבית המשותף, ואם מאחר שהבעל נעדר או מאושפז בבית חולים בחוסר הכרה, הרי שהתנאי מבטל את הנישואים.

מינוי שליח ועדים לגט: הבעל חותם על מסמך שבו הוא ממנה

WWW.CWJ.ORG.IL

CENTER FOR WOMEN'S JUSTICE מרכז צדק לנשים

מרכז צדק לנשים נאבק למען הזכות של נשים לכבוד ולשוויון במשפחה. אנו מבקשים לקדם פתרונות כוללים לבעיית סרבנות הגט והעגינות ופועלים למניעת הפגיעה בזכויות שונות של נשים המתרחשת במסגרת הליכי הגירושין.

את מוזמנת לפנות אלינו: רחוב עמק רפאים 64 ירושלים

טלפון: 02-5664390 פקס: 02-5663317 איו"ל: CWJ@CWJ.ORG.IL

איך זה עובד?

סיפורה של ענבל כמקרה מבחן

המקרה של ענבל (ראו עמ' 19) הוא מקרה קלאסי שאין לו פתרון פשוט. מחד גיסא, הצדדים פרודים כבר יותר מחמש שנים ומובן לכולם (גם לדויינים) שהם לא יחזרו לחיות יחד. מאידך גיסא, בית הדין לא קיבל את טענותיה של ענבל לחייב את הבעל בגט. גם אם הבעל יחויב בגט בשלב כלשהו בשל טענת "מאיס עליי", יש להניח כי הוא יסרב לתת גט, וספק גדול אם בית הדין יפסוק לו סנקציות. כל הנושאים הממוניים כבר נדונו בבית המשפט האזרחי וניתנו עליהם פסקי דין. שני הצדדים עומדים על זכויותיהם; האישה עומדת על זכותה לקבל את מה שנפסק לה בבית המשפט, והבעל עומד על "זכותו" לא לתת לאשתו גט עד שהיא תוותר על פסקי הדין שניתנו בבית המשפט ותסכים לתנאיו הממוניים. הסכם קדם-נישואים לא היה משנה דבר במקרה הזה, שהרי הבעל ממילא אדיש לגמרי לחוב שלו, שהולך ותופח מידי חודש. על פי התסריט של "מרכז צדק לנשים", הבעיה של ענבל הייתה עשויה להיפתר באופן הבא: בני הזוג היו חותמים לפני נישואיהם על "שטר לנישואין בצדק ובמשפט". לאחר הסכסוך הקשה והפרידה הממושכת הייתה ענבל פונה לערכאה כלשהי ומקבלת פסק דין הצהרתי שהיא ובעלה פרודים יותר מ-15 חודש. עם ההצהרה הזאת הייתה ענבל פונה לבית הדין, ומקבלת פסק דין הקובע כי קידושהי מבוטלים משום שהתנאי שבו התקדשה, שהיא ובעלה לא יהיו פרודים 15 חודש ברציפות, לא קיים, ומשום שתקנת הקהל קובעת להפקיע את נישואי הצדדים 15 חודש אחרי בקשת האישה. סופר בית הדין היה כותב לענבל גט בשם בעלה, שהרי הבעל חתם בשטר על הרשאה לגט, ועל כך שעדים שראו את המסמך יכולים להיות שליחים לגט. בהתחשב בבירוקרטיה של בית המשפט ובית הדין, יש להניח שענבל הייתה מקבלת את הגט כשנתיים אחר הפרידה מבעלה. כל זאת – בלא הוצאות על עורכי דין ובלי סכסוך כספי שנגרר על פני שנים רבות. יש להבהיר כי השטר אינו נוגע כלל בעניינים הנלווים לגירושים, ועל כן כל הנושאים הכספיים וענייני הילדים יצטרכו להיות נדונים בערכאה כלשהי, אם לאחר הגט ואם בזמן הפרידה לפני הגט, אולם בלי סחיטה של אף צד. מובן שהתסריט המוצע כאן תאורטי בלבד, ויכול להתממש רק אם בית הדין יסכים לתת גושפנקא לשטר.

אין ספק שהמסד לא יקבל רעיונות כמו "תנאי בנישואין", "מינוי שליח לגט" או "הפקעה" בשנים הקרובות, וקשה להאמין שרב כלשהו המוכר מטעם הרבנות יסכים לחתן בני זוג באופן הנדרש בהוראות של השטר (בני הזוג אמורים לחתום על השטר בפני הרב ובפני עדים, והחתן אמור לומר מתחת לחופה את הנוסח הבא: "בכפוף לתנאים המצויינים במסמך זה הרי את מקודשת לי"). למרות זאת אנו בטוחות שלחתימה על שטר זה יש חשיבות רבה ביותר - ראשית, משום שיש סיכוי טוב שבמקרה של עיגון קלאסי, חלילה, יתיר בית הדין אישה מעגינות בקלות רבה יותר בהתחשב במסמך שהיא חתמה עליו. שנית, ככל שיהיה יותר לחץ של הציבור לפתרון מקיף ויסודי, כך יגדל הסיכוי להביא לשינוי בעמדת הדויינים.

לדעתנו, הפתרון לא יבוא מלמעלה - מהרבנים או מבית הדין, אלא מלמטה - מן העם. הפתרון גם לא יבוא מהציבור החילוני, אלא מן הקהילה הדתית, שמודעת לבעיה, שמבינה שזו בעיה של כולנו, והיא מספיק נועזת כדי לדרוש שינוי ולממשו. אם אנו אכן חפצים בשינוי, עלינו לעסוק בנושא הזה; ללמוד את ההסכמים השונים, להפנות לרבנים שאלות בעניין זה, וכמובן לחתום על הסכם קדם-נישואים ועל "שטר לנישואין בצדק ובמשפט". רק כך נוכל לקדם פתרון יסודי ומקיף של הבעיה, ולישון בשקט כשאנו משיאים את בנותינו.

